

MA. Albina DRANÇOLLI

BISEDIMET SEKRETE NDËRMJET FUQIVE TË MËDHA GJATË LUFTËS RUSO-TURKE 1877-1878

Rusia hyri në luftë kundër Turqisë në rrethana diplomatike shumë të favorshme për të. Zhvillimet ballkanike të viteve të 70-ta përkonin më synimet e kamotshme ruse për të zgjeruar ndikimin e saj në Ballkan deri në Kostandinopojë dhe Mesdhe. Fillimi i kryengritjes në Bosnjë dhe Hercegovinë kundër Perandorisë Osmane si dhe përkrahja e saj nga Serbia dhe Mali i Zi, paraqiste një rast ideal për Rusinë që të hynte në luftë me Turqinë. Edhe pse ngurronte, meqë dinte për reagimin e Fuqive të Mëdha ndaj një vendimi të tillë, Rusia e gjeti momentin e duhur për të vepruar.¹ Opinioni publik britanik ishte kthyer tërësisht kundër Perandorisë Osmane, pas shtypjes mizore të kryengritjes bullgare nga ushtria turke. Opozita liberale kontribuoi në popullarizimin e kësaj ngjarjeje. Gazetari i njohur amerikan Januarius MacGahan ishte punësuar në gazetën e opozitës liberale Daily News për të raportuar mbi masakrat e ushtruara nga turqit. Raportet dhe lajmet mbi masakrat e myslimanëve ndaj të krishterëve nuk ishin fare të mirëpritura në Britani të Madhe, qeveria e së cilës insistonte në përkrahjen e Perandorisë Osmane. Duke qenë nën presionin publik, Benjamin Dizraeli, kryeministri britanik, u detyrua të qëndronte

¹ Norman Rich, *Diplomacia e Fuqive të Mëdha 1814-1914*, McGraw-Hill, New York, 1992, f. 222.

anash kur Rusia i shpalli luftë Turqisë më 1877.² Mirëpo, një shkresë i ishte dërguar Rusisë ku Qeveria britanike ia tërhiqte vërejtjen asaj që të mos e sulmonte apo pushtonte Kostandinopojën, Ngushticat, Kanalin e Suezit apo Egjiptin.³

Paraprakisht Rusia kishte zhvilluar bisedime sekrete edhe me Fuqitë e tjera të Mëdha. Franca dhe Italia ishin shprehur të rezervuara ndaj një vendimi të tillë rus.⁴ Gjermania ishte neutrale por gjatë bisedimeve të saj me Rusinë i kishte bërë asaj të ditur se nuk do të lejonte me asnjë kusht të çenohej statusi i ndonjëres nga Fuqitë e Mëdha duke theksuar se me rastin e kërcënimit austro-hungarez nga Rusia, ajo patjetër do t'i vinte në ndihmë Austro-Hungarisë. Sa i përket Austro-Hungarisë, rusët e bindën shumë lehtë që t'i përkrahë. Sipas konventës së Budapestit të nënshkruar nga këto dy fuqi më 15 janar 1877, të cilës ju shtua edhe një marrëveshje e 18 marsit, Austro-Hungaria premtojte se do mbetej neutrale me rastin e luftës ruso-turke. Mirëpo, si këmbim kërkonte t'i lejohej pushtimi i Bosnje-Hercegovinës kur ajo të shihte të arsyeshme, dhe të kishte garancionin rus që asnjë shtet i madh sllav nuk do të formohej në Ballkan, meqë kjo do bllokonte ndikimin ekonomik e politik austro-hungarez në Ballkanin Jugor dhe në Lindjen e Afërt. Gjatë luftës, Serbia, Mali i Zi dhe Sanxhaku i Novi Pazarit do mbeteshin zona neutrale ndërsa forcat Austriake do të largoheshin nga Rumania.⁵

Sa më shumë që Rusia arrinte fitore dhe depërtonte në Ballkan aq më shumë rritej tensioni i Fuqive të Mëdha. Bizmarku, i brengosur për mundësinë e fillimit të një lufte të përgjithshme, potenconte idenë e tij për copëtimin e Perandorisë Osmane, ndërsa Dizraeli, duke e kundërshtuar këtë propozim arriti që ta bind kabinetin e tij që të votoj

2 Dennis P. Hupchik, *The Balkans from Constantinople to Communism*, Palgrave MacMillan, New York, 2004, f. 264.

3 L.S. Stavrianos, *The Balkans since 1453*, Hurst & Company, London, 2000, f.407.

4 Po aty, f. 406.

5 Norman Rich, vep. e cit., f. 223, A. L. Macfie, *The Eastern Question 1774-1923*, Longman, London and New York, 1996.

pro luftës kundër Rosisë, po që se ajo e pushton Kostandinopojën.⁶

Më 6 qershor 1877, Kabineti britanik kishte udhëzuar Ser Henri Lajard,⁷ ambasadorin britanik në Kostandinopojë, që të kërkojë leje nga Qeveria osmane për kalimin e flotës britanike nëpër Dardanele dhe pushtimin ushtarak të Galipolit. Një kërkesë të tillë nuk e kishte pranuar Sulltani. Më 21 korrik kabineti britanik autorizoi forcimin e garnizonit të Maltës ndërsa më 13 gusht rishikimin e potencialit ofenziv të ushtrisë indiane.⁸

Bisedime të fshehta intensive gjatë luftës ruso-turke ishin zhvilluar sidomos në mes të Britanisë së Madhe dhe Austro-Hungarisë. Më 19 maj një shkresë i ishte dërguar Kont Bajstit⁹ nga Lord Derbi, ku propozohej që Anglia dhe Austro-Hungaria të diskutojnë planin për një aksion të përbashkët po që se Rusia marshon në Kostandinopojë. Kont Andrashi¹⁰ i kishte kthyer shumë shpejt përgjigje qeverisë britanike ku potenconte qartë interesat e saj të cilat do t'i mbronte me çdo kusht. Ndër to do përmendur se Austro-Hungaria nuk do të lejonte që në Ballkan ndonjë Fuqi e Madhe e krishterë të ketë protektorat ekskluziv mbi popullatën e krishterë, marrje territoresh nga Rusia në anën e djathtë të Danubit, inkorporimin e Rumanisë në Rusi si dhe pushtimin e Kostandinopojës nga Rusia. Austria po ashtu nuk do të pranonte që të merreshin vendime pas përfundimit të luftës pa pjesëmarrjen e Fuqive të Mëdha si dhe të krijoheshin shtete të reja të krishtera në Ballkan nga vetëm një Fuqi, që nënkuptonte Rusinë.¹¹

6 L.S. Stavrianos, vep. e cit., f.407.

7 Sir Henry Layard (1817-1894), Nënsekretar i shtetit për Punë të Jashtme më 1852 dhe gjatë viteve 1861-1866, Ambasador britanik në Kostandinopojë, 1877-1880.

8 A.I. Macfie, vep. e cit., f. 41.

9 Count Friedrich Ferdinand von Beust (1809-1886), Ministër-President i Austro-Hungarisë më 1867, Ministër për Punë të Jashtme i Austro-Hungarisë gjatë viteve 1866-1871, Ambasador austriak në Londër ndërsa nga viti 1878 deri më 1882 në Paris.

10 Count Andrassy (1823-1890), Kryeministër i Hungarisë 1867-1871, Ministër i Punëve të Jashtme i Austro-Hungarisë, 1871-1879.

11 Public Record Office, FO 881, Doc nr. 04811, January 18, 1878, Secret and confidential correspondence on the Eastern Question.

Esencën e këtyre kushteve Qeveria austro-hungareze i kishte paraqitur edhe Ruisë dhe ajo ishte pajtuar me ato kushte. Kjo ishte arsyeja pse Austro-Hungaria nuk donte të hynte në armiqësi me Ruisë ende pa i dhënë ajo ndonjë arsye për një veprim të tillë.¹²

Edhe pse në bisedimet austro-ruse nuk ishte përmendur çështja e kalimit të lirë rus në Bosfor dhe Dardanele, Austro-Hungaria kishte siguruar Britaninë se nuk do ta pranonte një gjë të tillë meqë do të ishte identike sikur dorëzimi i Kostandinopojës Ruisë dhe kjo është e papranueshme për Austrinë sepse ajo Fuqi që posedon Kostandinopojën do ketë mundësi të patjetërsueshme që ta komandojë Bullgarinë dhe pjesët e tjera të Ballkanit.¹³

Shumë shpejt Rusia do t'i dërgojë kushtet e paqes Austro-Hungarisë dhe Britanisë. Lord Derbi, i vetëdijshëm se realizimi i kushteve të tilla ishte i rrezikshëm për interesat e Britanisë dhe Austro-Hungarisë shfrytëzoi rastin që edhe një herë t'i ofroj Austro-Hungarisë një veprim të përbashkët kundër Ruisë. Argumenti i tij kryesor ishte tentimi rus për formimin e një shteti bullgar gjysmë të pavarur i cili do shtrihej në drejtim të Ballkanit Jugor. Të gjitha fortesat turke brenda këtij territori dhe rruga për në Kostandinopojë do mbetej e hapur dhe e pambrojtur dhe trupat ruse shpejtë do të marshonin atje.

Lord Derbi ishte i mendimit se po të bashkoheshin Austria dhe Britania e Madhe nuk do të kishte luftë meqë Rusia nuk do të kishte guxim që të provokonte këto dy superfuqi.¹⁴

Kont Andrashi, në letrën e tij drejtuar Lord Derbit e kishte shprehur mosbesimin e tij ndaj Ruisë por sipas tij nuk kishte vend për brengosje sepse Austria dhe Britania e Madhe të bashkuara, do të ishin mjaft të fuqishme që të anulojnë çfarëdo pasoje të luftës që nuk përkonte me interesat e tyre. Sa i përket mundësisë së pushtimit rus të Kostandinopojës, ai paraprakisht kishte biseduar me ambasadorin

12 Po aty.

13 Po aty.

14 Po aty.

rus, Novikof dhe kishte marrë garancion se Car Aleksandri nuk mendonte ta pushtonte Kostandinopojën, madje as përkohësisht. Ambasadori i kishte dhënë dy arsye kryesore që e pamundësonin një deklaratë të tillë nga ana ruse. E para ishte se një deklaratë e tillë, e cila i limitonte rezultatet e luftës, do të ishte ofenduese për ndjenjat nacionale në Rusi dhe e dyta kishte të bënte me Perandorinë Osmane. Nëse Porta do të kuptonte për këto dilema ajo nuk do bënte paqe me Rusinë as për çështjen e Kostandinopojës e as për atë të Ballkanit dhe kjo gjë mund ta shtynte Rusinë që ta thyej premtimin. Kont Andrashi besonte se Car Aleksandri do të evitonte pushtimin e Kostandinopojës në çdo mënyrë, dhe për këtë çështje do të bënte marrëveshje me Austro-Hungarinë dhe Anglinë me shumë kënaqësi. Konti gjithashtu kritikonte qeverinë britanike për brengosje të tepërt. Ai në letrën e tij shkruante: "[...] Duket se në Londër mendohet që nëse ushtria ruse një herë hyn në Ballkan, do të jetë shumë vështirë që të protestohet kundër pushtimit të Kostandinopojës, përveç se me fjalë. Unë, përkundrazi, nuk mund të imagjinoj ndonjë rast kur një aksion i përbashkët ndërmjet Britanisë së Madhe dhe Austro-Hungarisë, nuk do të mund ta detyronte Rusinë që të evakuonte Kostandinopojën për një kohë shumë të shkurtër. Paraqitja e flotës angleze në Ngushtica dhe marshimi i ushtrisë tonë kundër vijës ruse, do të shkaktonte tërheqje të menjëhershme të ushtrisë ruse... Në anën tjetër Qeveria ruse është e vetëdijshme se asaj do t'i duhej që të mbante kryeqytetin turk kundër vullnetit të Anglisë dhe Austro-Hungarisë, dhe në përgjithësi të Evropës, apo në rastin tjetër, ta evakuonte atë. Ajo e di se vendimi i parë është i pamundur ndërsa i dyti do ta nxirrte atë në sytë e botës sllave si të pavendosur dhe të pafuqishme dhe do ta deprivonte nga rezultatet e luftës [...]"¹⁵

Së këtejmi, qeveria austriake konsideronte se ishte e panevojshme dhe jo ekspeditivë që të kontrollonin veprimet ruse në Ballkan. Sidoqoftë, ata nuk do të kundërshtonin pushtimin e Galipolit nga Anglia po që se ajo konsideronte të ndërmerre masa

për mbrojtjen e interesave të saj në Lindje.¹⁶

Kont Andrashi ngurronte që Austro-Hungaria të ndërmernte masa të këtilla në Ballkan për të penguar formimin e shteteve të reja në kufi me Austro-Hungarinë. Okupimi i Serbisë apo Rumanisë nga Austro-Hungaria mund ta përfshinte atë në luftë me Rusinë. Sa i përket çështjes së Bullgarisë, Kont Andrashi i kishte deklaruar ambasadorit rus M. de Novikof se Austro-Hungaria do t'i kërkoj përgjigje Ruisë për vendimin e marrë meqë formimi i një shteti të madh sllav në Ballkan ishte i papranueshëm. Ai po ashtu i sugjeronte Britanisë që të ngre zërin e kundërshtimit ndaj krijimit të Bullgarisë së Madhe.¹⁷

Në dhjetorin e vitit 1877, turqit pësuan disfatë në qytetin-fortifikatë të Plevnës, përkundër një huaje sekrete të dhënë nga Britania për tu pajisur me armatim. Në janar të vitit 1878 turqit kërkuan armëpushim.¹⁸ Një kthesë e madhe në Britani ndodhi gjatë kësaj periudhe meqë opinionin publik u kthye më anën e viktimës, Turqisë, gjë që i lehtësoi Qeverisë britanike që të mbronte interesat e saj ndaj ekspansionit sllav.¹⁹ Edhe gjatë negociatave ruso-turke, Fuqitë e Mëdha i kishin bërë të qartë Ruisë qëndrimet e veta. Më 8 janar 1878 Perandori Franc Jozef në një letër private dërguar Car Aleksandrit i kishte shkruar se ai do të kundërshtonte zëshëm krijimin e Bullgarisë së Madhe dhe do të kërkonte kompensim nëse Rusia aneksonte Besarabinë. Po ashtu edhe ambasadori britanik në Rusi, Lord Loftus informoi Gorqakovin,²⁰ se çfarëdo traktati në mes të Ruisë dhe Bullgarisë, që do ndryshonte Traktatin e Parisit (1865) dhe atë të Londrës (1871) do të duhej të ishte traktat evropian. Qeveria britanike deklaroi hapur se nuk do pranonte kurrë ndonjë traktat që

16 Po aty.

17 Po aty.

18 Norman Rich, vep. e cit., f.224.

19 Dennis P.Hupchick, vep. e cit., f. 266.

20 Alexander Mikhailovich Gorchakov (1798-1883), një nga diplomatët më me ndikim në shek. XIX. Ministër i Punëve të Jashtme në Rusi gjat viteve 1856-1882.

vendoste Bullgarinë në "gojë" të Danubit, nën kontrollin rus dhe që e shndërronte Detin e Zi në një liqe rus. Gorqakov i frikësua nga një koalicion i mundshëm evropian kundër Rusisë, e siguroi Britaninë e Madhe dhe Austrinë se ato aspekte të Paqes që janë me interes për Evropën do të vendosen vetëm me miratimin e Fuqive të Mëdha.²¹

Flota britanike u dërgua për në Kostandinopojë por përpara se të ndërhynte britanikët, më 3 mars 1878, u nënshkrua Traktati i Shën-Stefanit. Dispozita më e rëndësishme e këtij traktati ishte krijimi i Bullgarisë së Madhe, si satelit i Rusisë, që shtrihej nga Deti i Zi, në Malet e Shqipërisë në perëndim, dhe nga Danubi në Detin Egje. Rumania, Serbia dhe Mali i Zi do të fitonin pavarësinë dhe disa territore. Bosnja dhe Hercegovina do mbetej autonome. Traktati madje as nuk zuri në gojë marrëveshjen ruso-austriake për çështjen e Bosnjës dhe Hercegovinës, gjë që i dha Andrashit arsye për të vepruar kundër Rusisë.²²

Ishte e qartë se asnjëra nga Fuqitë e Mëdha nuk do pranonin vendimet e Shën-Stefanit. Salisbëri, kryesues i Partisë Konservatore britanike udhëtoi në Vjenë dhe në Berlin, ku foli hapur se nëse nuk anuloheshin vendimet e Traktatit të Shën-Stefanit, Britania e Madhe do të hynte në luftë kundër²³ Rusisë. Madje as popujve ballkanik nuk u konvenonin vendimet e këtilla. Rumania ishte e pakënaqur me pushtimin e Besarabisë nga Rusia. Serbia dhe Mali i Zi të pakënaqura me fitoret, kërkonin të gjitha territoret e okupuara gjatë luftës. Greqia, e cila nuk ishte përfshirë në luftë, për shkak të bllokadës britanike, nuk fitoi asgjë përderisa Bullgarisë së Madhe i ishte dhënë territori maqedon për të cilin kishin aspirata nacionalistët grek. Shumë shpejt u vendos të mbahej kongresi në Berlin, që do rishikonte marrëveshjen.²⁴

Bisedimet sekrete ndërmjet Fuqive të Mëdha vazhduan

21 A.L. Macfie, vep. e cit., f.43.

22 A.L. Macfie, vep. e cit., f. 42, Norman Rich, vep. cit., f. 224.

23 Mehdi Frashëri, *Lidhja e Prizrenit*, Tiranë, 1938.

24 Dennis P. Hupchick, vep. e cit., f. 266.

edhe pas Traktatit të Shën-Stefanit. Më 30 maj 1878 u arrit një marrëveshje sekrete në mes të Britanisë dhe Rusisë, marrëveshje kjo e cila e shtynte kufirin e Bullgarisë së re matanë Detit Egje. Për të forcuar pozitën e tyre diplomatike në Lindjen e Mesme, britanikët arritën një marrëveshje sekrete edhe me Turqinë, më 4 qershor, sipas së cilës ata do të dërgonin trupat e tyre në Turqi për të siguruar territoret aziatike Turqisë. Si kompensim, Britania kërkonte ishullin e Qipros, si një bazë strategjike e mrekullueshme. Kjo konventë, e ashtuquajtur Konventa e Qipros, u arrit pasi që Ser Lajard e kishte kërcënuar Sulltanin që nëse ai nuk bashkëpunonte atëherë duhet të mos llogariste në përkrahjen e Britanisë së Madhe në Kongresin e Berlinit. Marrëveshja e tretë sekrete u bë në mes të Austro-Hungarisë dhe Britanisë, ku garantohej mbështetja britanike në kundërshtimin e krijimit të Bullgarisë së Shën-Stefanit. Që të gjitha këtyre bisedimeve e marrëveshjeve sekrete pritej që Kongresi i Berlinit tu vinte vulën.²⁵

MA. Albina DRANÇOLLI

25 Norman Rich, vep. e cit., f. 226; A.L. Macfie, vep. e cit., f. 44.

SUMMARY

SECRET TALKS BETWEEN THE GREAT POWERS DURING THE RUSSIAN – TURKISH WAR 1877-1878

Breaking of the Russian – Turkish War provoked reaction of the Great Powers and a series of secretly held negotiations between them during this period. In particular, intensive secret talks took place between the Great Britain and Austro-Hungary.

From the beginning, British Government proposed Vienna to discuss a joint action plan in case Russian's decide marching on Istanbul. Count Andreas sent a very quick reply to British Government making clear intentions to forcefully defend interests of his Government. Among these interests; Austro-Hungary would not permit creation of any other powerful Christian State to have protectorate over Balkans Christian population; then no annexations of west coast territories of Danube by Russia; Austria would not allow annexation of Rumania and finally Russian takeover of Istanbul.

Also, Austria would not tolerate unilateral creation of new Christian Balkan States backed by the Power, after the War without consent of the Great Powers, alluding on Russian intentions.

Demand of the British Government for joint action with Austro-Hungary against Russia came immediately after the Russia noticed its terms and conditions for peace. Main concern of the British Government was Russian intention for creating a semi-independent Bulgarian state in the Southern Balkans. All of Turkish fortresses on this territory and the road remained opened and exposed to Russian troops marching for Istanbul. Anyway, on secret Austro-Russian talks, the Russian Government had put forward guaranties to restrain from such action.

The Saint-Stephen Treaty, which main provision envisaged

creation of the Great Bulgaria, as Russian satellite, then independence of Rumania, Serbia and Montenegro incited immediate reaction of the Great Powers. Obviously none of the Powers accepted conditions of the Treaty, thus resulting with series of very secretive negotiations between them. All of these efforts crowned with the organization of the Congress of Berlin.